

A Budapesti Történeti Múzeum

KISCELLI MÚZEUMÁNAK NYOMDATÖRTÉNETI GYŰJTEMÉNYE

1037 BUDAPEST, KISCELLI UTCA 108., TEL/FAX.: 06 1 388 7817, FAX.: 06 1 368 7917

E-MAIL: fovarosikeptar@mail.btm.hu

Somfalvi István

Fotó: Fáryné Szalatnyay Judit

Nyomdatörténeti Gyűjtemény a Budapesti Történeti Múzeum Kiscelli Múzeumában, egy több mint 100 m²-es helyiségben mutatkozik be egy állandó kiállításon, Nyomdák és újságok Buda (-)Pesten címmel. A kiállítás 1983. október 28-án nyílt meg a látogatók előtt, az 1758-ban épült templom és kolostor épületében. 1935-ben Schmidt Miksa bécsi műgyűjtő és bútorgyáros az épületet végrendeletileg a fővárosra hagyta azzal a céllal, hogy az átalakított épületben a Székesfővárosi Múzeum gyűjteményeit helyezték el.

Gyűjteményünk első darabját 1901-ben Toldy László főlevéltáros adta a Székesfővárosi Múzeumnak: a budai Szentháromság-szobrot ábrázoló nagyméretű rézmetszetnek a bécsi C. A. Dietell által 1712-ben alkotott nyomólapját. A gyűjteménybe másodikként, a hagyomány szerint, az 1848-as szabadságharcban szerepet játszó nyomdagép került. A Nyomdászattörténeti Gyűjtemény jelentős része 1966-ban a Nyomdaipari Tröszt szervezésében került a múzeumba. Sajnos ezen gépek eredetét kevés esetben lehetett tisztázni, mivel a tröszt is csak másfél évtizeddel korábban, az államosítások során jött létre. Értékes ajándékot kaptunk 1981-ben az Athenaeum Nyomdától: a régi Egyetemi Nyomda 18. század és 1914 közötti időből származó betűkészletét. Ehhez egy aukción sikerült

később egy mintakönyvet is vásárolnunk. Az első magyar betűöntödéből és a Zeneműkiadó nyomdájából is találhatók darabok a gyűjteményben.

A Nyomdászattörténeti Gyűjtemény több mint ezer darabból áll. Ebből körülbelül 30 nyomdagép, illetve könyvkötészeti prés a 19. és 20. század elejéről, 186 nyomólemez (réz- és acéllemezek, fadúcok, litográfiai kövek), a többi pedig nyomdászati kiegészítő eszköz, valamint iratanyag. A 17. század vége és a 20. század közepe közötti időkből számos nyomdászati és könyvkötészeti eszközt – zömük 1900 körüli – és szépszámú betűsorozatot őrzünk. A nyomdagépek a magas-, a mély- és a síknyomó eljárásokat képviselik. A gyűjteményben több eszköz található a betűöntéshez, melyek közül a Linotype és Typograph sorszedő gépek a jelentősebbek. A gyűjtemény egyik kiemelkedő darabja az 1890-es években a Wörner Gyár által készített rotációs gép, amely egyike volt a Népszava gyártóinak. Az 1800-as évekből a Klósz Nyomda üveglemezes fényképezőgépe is gazdagítja a gyűjteményt. Az iratanyagok közül ki kell emelni Mária Terézia 1752-ben kelt kiváltságlevelét, melyet a Landerer Nyomda részére adományozott.

A Sajtógyűjteményben az 1810-es évektől kezdve található kiadványok, a napi- és hetilapoktól kezdve a bulvárlapokon, magazinokon át a helyi, kerületi újságokig.

A teljesség igénye nélkül néhány nyomdagép és nyomdai eszköz a gyűjteményből: kézi betűöntő műszer (1840); egy komplett szedés a Gyurián és Bagó Nyomdából (1800); Typograph sorszedő és öntőgép (1910); Linotype négymagazinos szedőgép (1903); Liberty téglajsajtó (19. század vége); Victoria Merkur (19. század vége); Wörner-Tempo (19. század vége); kottametsző szerszámok (19. század közepe); Wörner készítésű rotációs gép (1890); Boston téglajsajtó (ebből a típusból kézi meghajtású gépünk is van) (19. század második fele); Hagar sajtó (1930); Gally-sajtó (19. század vége).

Budán már 1473-ban, nem sokkal Gutenberg találmánya után működtetett nyomdát Hess András. Az ezután következő nyomda csak 1724-ben létesült. Landerer műhelyéből a 18. század végére a legnagyobb nyomdahálózat alakult ki. 1840-ben létesült a Landerer és Heckenast Nyomda, amely 1873-ban Franklin Társulat néven részvénytársasággá alakult. 1848. március 15-én a Landerer és Heckenast Nyomdában nyomtatták ki a Tizenkét

pontot és a Nemzeti Dalt. Múzeumunkban – fotópolimer klisé segítségével – jelenleg is nyomtatunk Nemzeti Dalt az eredeti példány pontos másolataként. A nyomtatást az egyik „sasos” nyomdagépünkön végezzük (Columbia-sajtó, George Clymer Manufactory London 1839), amelyik a Landerer és Heckenast Nyomdában működött, és egyike volt azoknak a nyomdagépeknek, amelyeken az eredeti iratokat nyomtatták.

Meg kell említenünk legrégebbi nyomdánkat, az Egyetemi Nyomdát, amely a tudományos- és tankönyvkiadás mellett jelentős szépirodalmi kiadói szerepet töltött be. 1850-ben alakult Emich Gusztáv nyomdája, mely 1868-tól Athenaeum Rt. néven működött tovább. 1858-ban a Pollack testvérek litográfiai műhelyt nyitottak, majd Légrádyra magyarosították nevüket, így alakult meg a Légrády Testvérek Rt. 1869-től dolgoztak a Révai testvérek, akik nagy irodalmi kiadóvá és nyomdává alakultak. A fenti nyomdák voltak a főváros kiemelkedő nyomdái.

